מראה יחזקאל על התורה — וישב

וישראל אהב את יוסף כי בן זקונים הוא לו ועשה לו כתונת פסים, לבאר מקרא זה נקדים מ"ש (תהלים עב יט) ברוך ה' אלקי ישראל עושה נפלאות לבדו וברוך שם כבודו לעולם אמן ואמן שצריך ביאור כפל השמות ושאר הדברים ובפרט מה שסיים אמן ואמן בחד אמן היה די כי דבר אמת הוא רק בדרך אחד ולא כשקר שהוא בכמה אופנים.

אבל הענין הוא דכתיב (מ"א ח כח) לשמוע אל הרנה ואל התפלה, ואמרו חכמז"ל (ברכות ו.) במקום רנה שם תפלה, וא"כ ה"ה להיפך במקום תפלה שם רנה, וביאור הדבר לפענ"ד כי התפלה נחלקת לשני חלקים הא' הוא התפלה ותחנונים כמו השמו"ע והב' הוא הזמירות והשבחים והודיות שנכללו בפסוקי דזמרה, ולכאורה יש על האדם יותר בושה ואימה כשעומד להתפלל מבפסוקי דזמרה כי בתפלה מדברים עם השי"ת בלשון נוכח משא"כ בזמירות מספרים שבחי הבורא בלשון נסתר, אבל באמת נהפוך הוא כי תפלה לעני כי יעטוף ואין בודקין למזונות, לכל עני ואביון יש לו רשות לבוא בחצר המלך ועומד בפתח ושואל צרכיו, אבל מי שרוצה לבוא בחצר המלך פנימה לערוך שבחיו צריך להיות בר לבב כמ"ש מי יגור באהלך כו' הולך תמים כו', ולא כמנהג העולם כטוב לבם ביין עוסקים בשבחות ובזמירות משפה ולחוץ להטיב נגן בלי בושה ואימה, ועל זה אמרו חכמז"ל (סנהדרין קא.) שהתורה חוגרת שק ואומרת עשאוני בניך ככנור, רק הרוצה לשבת ולפאר ליוצרו צריך להלביש עצמו ביראה וע"כ נוטלין רשות קודם פסוקי דזמרה בשבח המפואר ברוך שאמר כו' ואומרים ובשירי דוד עבדך נהללך כו' בשבחות ובזמירות כו', ומסיימין הבוחר בשירי זמרה.

ואפילו המלאכים אין להם רשות לומר שירה כרצונם כידוע מאמרם ז"ל ומכ"ש המאורות שאומרים שירה בהליכתם, ולדעתי הוא ביאור מ"ש תתברך כו' על כל שבח כו', כלומר שאחרי שברכנו על יצירת המאורות אנו נותנין להם רשות לומר שירה, וז"ש תתברך ה' על מאורי אור שיצרת ומעכשיו ולהלאה המה יפארוך סלה יפצחו רנה לפאר ליוצרם, ומעכשיו אנחנו מתעסקים ליתן רשות למלאכים כנ"ל.

ועל ב' בחינות הללו נאמר (שמות טו יא) נורא תהילות עושה פלא בשכבר ביארתי לפי פשוטו ע"ד סיימתי' לכללהו שבחא דמארך שהקב"ה יראוי מלומר לפניו שירה מחמת שאין אנו יודעין ומשיגים נפלאותיו הנסתרים והיינו עושה פלא דברים מופלאים ונסתרים.

ועכשיו נפרש עוד דידוע דחנוכה הוא מבחי' נצח והוד והיינו אל ההודאות אדון הנפלאות כמ"ש בשל"ה, ביאור הדבר שבחנוכה אנו עושים ב' זכרונות הא' הוא הדלקת הנרות להזכיר נסו והב' אמירת הלל להודות לשמו, וצריכין להתאמץ לעורר חסדים ראשונים וניסים שנעשו לנו בימים ההם שע"כ מברכין שהחיינו כו' והוא שכתוב (תהלים מד ב) אלקים באזנינו שמענו כו' שבאמת אדם ההולך בעסקיו ועוסק בעניני עוה"ז לא ירע לבבו על ענייניו שיארעוהו אם טוב או להיפך, אבל כשאדם מתעשת ומתחיל להזכיר נפלאות הבורא אשר עשה לנו משנים קדמונים שבכל פנה ופנה ראינו השגחתו הפרטיות אשר ד' דורש אותנו בשכבנו ובקומנו היו עיניו על דרכינו בהנהגות מופלאות וניסים מפורסמים ואנחנו מבני בניהם אין אתנו יודע רק לשמע אוזן יתחמץ לבב אנוש, איה כל נפלאותיו, העבד ישראל אם ילידבית הוא מדוע נשתנינו אנחנו מאבותינו, וכמו שתמה גדעון איה נפלאותיו אשר ספרו אבותינו כו', וע"ז התרעם רבא ואנו בעינינו לא ראינו ונענש ע"ז שהטיח דברים כלפי מעלה, ולפי שבאמת הקב"ה עושה עמנו ניסים נסתרים וכמ"ש הן הן גבורותיו כו' וזהו נורא תהלות שהוא יראוי מלומר תהלות לפניו ולהזכיר לפניו שעכשיו עשה פלא ולא ניסים נגלים.

ויחמץ לבב אנוש להתרעם על מדותיו. למה אנו מזכירין מדת לילה ביום כו' [כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום ברכות יא ב] שחז"ל נתנו לנו עצה הוגנת לערב ב' בחינות התפלה שגם בתוך הזמירות מעורבין תפלות כנ"ל וכמה תפלות בלשון שבח כאשר ביארתי כמה פעמים שזהו עצה גדולה שתתקבל התפלה ולהמתיק הדינין, וזהו במקום רנה שם תהא תפלה שיאמרו התפלה ע"י השירה וכן להיפך, והשירה הוא מדת יום כמ"ש להגיד בבוקר חסדך והתפלה מדת לילה ששם אותו כעני בפתח, חסרונות האדם, וכלום חסר מבית המלך, כי באור פני מלך חיים ואמרו חז"ל (יומא עא.) אורך ימים ושנות חיים כו' אלו שנותיו של אדם שמתהפכין מרעה לטובה פירוש שדומה לו כאלו מעכשיו הוא חי.

והנה עם ב' בחי' הללו לדעתי ביאור מאמרם ז"ל [מדרש תנחומא פ' ויצא] שאין הכסא שלם ואין השם שלם עד שימחה עמלק, פירוש ע"ד מ"ש אדון עולם אשר מלך כו' שהקב"ה הוא מלך מצד עצמותו ונקרא הוי"ה, וגם מצד מלכותו הנהגתו עם ברואיו שבראם ונותן להם ספוקם ומחיה את כלם נקרא אלקים, וע"כ עכשיו שהקב"ה רק מלך על ישראל שהם קבלו אלקותו עליהם ועול תורתו ונקרא רק אלקי ישראל אבל אוה"ע מכחישים בו וע"כ כשרוצים להזכיר שמו צריכים לומר ה' אלקים דהיינו שם העצם ושם מלכותו כי כשאומרים הוי"ה אינן מכירים הכל כמ"ש פרעה מי ה' וכשאומרים אלקים יש להם אלקים אחרים, וצריכין להזכיר ב' השמות הנקרא בזוה"ק [ח"א מ"ח ע"ב] שם מלא, אבל לעתיד לבא שיעברו גלולים מן הארץ אזי יהיה ה' אחד ושמו אחד כשיזכירו שם ה' ידעו שהוא היוצר כל, וכמו כן כשיזכר שם אלקים ולא יצטרכו להזכיר הב' שמות רק שם אחד, וזהו שאין השם שלם ואין הכסא שלם כי השם מורה על הוי"ה והכסא מורה על כסא מלוכה דהיינו התגלות אלקותו בעולמו אבל לעתיד לבא יהיה הכסא לבד שלם וגם השם לבד וכנ"ל.

וע"ז מורים הב' בחי' תפלות הנ"ל דהיינו הזמירות הם כנגד שם העצם לשבחו ולפארו ולתארו כרוב גדלו, וכמ"ש בת"כ (הוא בגמ' סנהדרין ס:) ריקן כל העבודות כולן לשם המיוחד, והתפלה הוא לשם מלכותו והנהגתו בעולמו לרחם על בריותיו ולהנהיגם במדת החסד. וזה"ש וברוך ה' אלקים שם מלא, וטעם הדבר שצריכין לומר הב' השמות, לזה אמר כי עכשיו הוא רק אלקי ישראל ואין אוה"ע מכירים בשם הוי"ה וגם בשם

אלקים לפי שהוא עושה נפלאות לבדו ואין התגלות אלקותו בעולמו בנסים נגלים, אבל וברוך שם כבודו לעולם שיומשך שם הכבוד להעולם ואז ג"כ ימלא כבודו כל הארץ שיהיו נסים מפורסמים כי כלום חסר מבית המלך ולא יתכן שיהיה חסרון ועצבות במקום השראת שכינתו וכמ"ש במדרש אבל ישראל מביאים תודה בית ה' [ויק"ר פכ"ז] וע"ז נאמר שני פעמים אמן וכנ"ל.

והנה מחמת שאנו מייחדים שני בחי' הנ"ל שמזכירין מדת יום בלילה ומדת לילה ביום עי"כ נעשה המתקת הדינים בשרשן, וע"כ השם ה' אלקים הוא שם של מדת הבינה שהוא עלמא דחירות, שנאמר שנת החמישים כו' וקראתם דרור, והיינו כמ"ש שהקב"ה גוזר גזירה וצדיק מבטלה, פי' כי ידוע שאין דבר רע יורד מן השמים, שלמעלה הכל טוב, רק כשמגיע לעוה"ז ששולטין השבע צנורות המוזכרין בס' יצירה, כי הדבר נחלק לטוב ורע, וזהו לשון גזירה היינו חתיכה, אבל הצדיק מעלה הענין ומחזירו לשרשו מחמת שמקבל הכל באהבה ובכל דבר הוא רואה ומשגיח רק על הטובה שבו ועי"כ הוא ממתיק הדינים בשרשן כמבואר במ"א, והיינו שמעלהו למדת ה' אלקים שהוא יחוד דין ורחמים, וע"כ עולם הבינה נקרא עלמא דחירות כשאדם מבי"ן איזה הלכה הוא משמח ודעתו זחה עליו.

וז"ש וישראל דהיינו ישראל סבא, אהב את יוסף שהוא הצדיק ונקרא יוסף שהוא מוסיף מחול על הקודש כשמעלה ומחזירן לשרשן, מכל בניו דהיינו ז' ימי הבנין ששם יש חילוק בין טוב ורע, ועשה לו כתנת דהיינו לבוש וצמצום, פסים לשון אפיסה, שנסתלקו ממנו הדינים.

אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה היה רועה את אחיו בצאן כו' אל אביהם כו', הדקדוקים רבו במקרא זה, חדא מ"ש אלה תולדות יעקב יוסף כו' ותלה תולדות יעקב ביוסף, ועוד מאי איפכת לן כמה שנים היה, ועוד דהול"ל היה רועה עם אחיו אבל ממ"ש את אחיו משמע שהיה רועה את האחין, ועוד מאי נפקא לן במה שהיה נער את בני השפחות, וגם כבר ידענו שהיו נשי אביו, ועוד דהול"ל ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביו כמו שאמר נשי אביו.

והנ"ל דהנה כל אותן העבירות שמצינו בתוה"ק שחטאו כמה בני אדם דהיינו אדם הראשון שאכל מן העץ הדעת וגרם עי"ז מיתה לו ולדורות, וקין שהביא מפרי האדמה אמר גדול עוני מנשא יותר מכששים רבוא שעתידין לחטוא (בל' בתמיה סנהדרין קא:), שבאמת מה שהרג להבל אפשר שלא חטא כ"כ כי הבל היה רודף, וגם חטאו של נח שאמרו במדרש ויתגל בתוך אהלו גרם גלות לו ולבניו, וחטא ישראל שעשו עגל, וחטאם של נדב ואביהו שמתו על שהקריבו אש זרה, ובאמת כבר נתחייבו מחמת ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו, ועוד יש בגמרא הרבה דעות, הנה על כל אלה משמע בתיקונים ס"ה ובשאר ספרים הקדושים שהכל היה חטא אחד וענין אחד ולא ביארו הדברים.

ונ"ל לפרש עפ"י פשוט דהנה ידוע שהקב"ה ברא באדם יצ"ט ויצה"ר, הנה היצה"ט נברא לפתות אדם לעשות מצות ומעשים טובים והיצה"ר לעשות עבירות וכל המשנה ידו על התחתונה דהיינו שעושה מצות ומעשים טובים מצד היצר הרע היינו שלא לשם שמים ולפניה אחרת ואינן עושין מן המובחר רק לצאת ידי חובתו, ומצינו בחנוכה היה הנס בנרות, ונ"ל הטעם כי נר מצוה פי' כמו שהנר לבדו אינו מאיר כלום בלא נאחז בו האור כך המצוה בלי דחילו ורחימו ומסירת נפש אינה מאירה, ובחנוכה מסרו נפשם על קיום המצות, וכמו כן העושה עבירות ביצר טוב שנדמה בעיניו שדבר זה מצוה ולא יוכל לשוב בתשובה כל ימיו.

הלא זה היה עונות הללו שאדם הראשון אכל מעץ הדעת טוב ורע כי דעת הוא לשון התחברות כמו וידע אדם כו' שאכלו מעץ הדעת ועשו עבירה וסברו שהוא מצוה שיפקחו עיניהם, וכמו כן קין שהביא מפרי האדמה מן הגרוע כמו שנוהגין כמה בני אדם כשנותנין איזה מלבוש לעני נותנין לו מן המטלאים והקרועים אשר לא יצלח לו כלל והתורה אמרה מבחר נדריך, וכמו כן חטא נח שנעשה איש האדמה ויטע כרם היה לו לעסוק בשאר ישובו של עולם לזרוע ולנטוע ולבנות כי לשבת יצרה, וכמו כן חטאו של עגל שאמרו אשר העלוך מארץ מצרים ולא עשאוהו לע"ז רק אשר ילכו לפנינו ושתפו שם שמים ודבר אחר כדאמרינן בגמ' סנהדרין (סג.) אלמלא וא"ו שבהעלוך לא נשתייר כו', וכן היה עון נדב ואביהו שנאמר ויחזו את אלקים ויאכלו וישתו כתרגומו שנהנו מזה בשביל עצמם, נמצא שלא עשו בשביל אהבת ה' לבד שהיה קצת פני' בדבר, וזהו ויקריבו לפני ה' אש זרה שהעבדות והתלהבות היה זר מעשהו אשר לא צוה אותם שאין לו התחברות, כמו צוותא חדא, דהיינו שערבו טוב ורע.

והנה כל זה הוא מלבוש הדברים בדרך פשוט, אבל עוד דברים בגו שמזה נמשך שיש להקליפה כח להתגבר על הקדושה וע"ז נאמר והוצאת את בלעו מפיו (ירמיה נא מד) ושקוציו מבין שיניו ונשאר גם הוא לאלקינו (זכריה ט ז) שהוא כל עבודתינו להוציא ולהעלות כל הקדושה שיש בס"א, וכ"כ אמרו (סוכה נב.) שלעתיד ישחוט הקב"ה למלאך המות שחציו טוב וחציו רע וישאר ס"מ בפני עצמו והשם בפני עצמו, וע"כ כשישראל עושין רצונו של מקום מוסיפין כח בקדושה של מעלה שמחזירין לשרשן כל ניצוצות הקדושות, ועל זה נאמר ועתה יגדל נא כח ה' כי כנוס לצדיקים נאה להם ונאה לעולם, וזהו (שופטים ה יא) צדקות פזרונו בישראל וע"כ נקרא הצדיק כל כמ"ש (דה"א כט יא) כי כל בשמים ובארץ [ותרגם יוב"ע] דאחיד בשמיא וארעא לפי שהוא מייחד השמים והארץ שמעלה כל הקדושה שבארץ על ידי שמה שנהנה מהארץ עוסק בה לעבודת הבורא ב"ה, ועוד שיש שם בגמטרי' טו"ב [אהו"ה] והוא ר"ת א'ת ה'שמים ו'את ה'ארץ ועל כן נאמר אמרו לצדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו לשון רבים וגם אמרו דצדיק דקרא הוא דנטיר אות ברית קודש ונקרא חי עולמים.

וזהו אלה תולדות יעקב יוסף כי גוף ובריתי חשבין חד, בן שבע עשרה שנה שהוא בגימט' טו"ב ואח"כ הגיע לשנת שמנה עשרה שהוא ח"י ואז היה רועה את אחיו בצאן פי' ניצוצות הקדושות שהיה בתוך הצאן קליפת מצרים היה טלה וזהו היה עבודתם ברעיית הצאן, והוא נער את בני השפחות פי' שהרוצה להקים את חבירו ולהרימו צריך להשפיל את עצמו אליו לכן נאמר והוא נער כו' היינו בשביל שהם נשי אביו מסטרא דקדושה, ואז ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם דהיינו הרע שבהם הניח על שרשם ונשאר כלו טוב לקיים ונשאר גם הוא לאלקינו וכו'.